

Olszewski, Eugeniusz

"Stefan Bryła", Warszawa 1963 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 9/3-4, 402-403

1964

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dium uniwersyteckiego. Wprawdzie ambitne zamiary niejednokrotnie przerastały możliwości, jednakże w gronie tym powstało wiele wartościowych opracowań, a niektóre spośród nich doczekały się publikacji.

Podobny cel — uzupełniania programu studiów i podejmowania samodzielnych badań — przyświecał również w tym kręgu próbom wydawania własnych czasopism. Do najważniejszych autor zalicza pismo „Znicz”, wydawane pod opieką Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego, oraz „Marchołta”, związanego z Towarzystwem Wariatów albo Marchołtowiczów.

Prace badawcze napotykały znaczne trudności o charakterze formalnym, wśród których dużą rolę odgrywała sprawa dostępu do książki polskiej. W tej sytuacji specjalnego znaczenia nabierał fakt połączenia w 1885 r. kilku bibliotek istniejących przy polskich organizacjach w jedną Czytelnię Akademików Polaków. Do słabych stron polskich stowarzyszeń studenckich należało bowiem ich znaczne rozbitcie organizacyjne. Nawet z Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego wyłoniło się w 1878 r. niezależne Towarzystwo Medyczne, a w 1886 r. wyodrębniła się również sekcja filozoficzna.

Przez organizacje polskie przewinęła się poważna liczba członków. Samo tylko Towarzystwo Literacko-Słowiańskie miało ich ok. 900. Polskie organizacje studenckie we Wrocławiu wydały nie tylko wielu wybitnych działaczy na polu społecznym i politycznym, znanych później z udziału w powstaniach narodowych, lecz również ludzi zasłużonych dla rozwoju polskiej kultury i nauki. Autor wymienia tu: Karola Libelta, Wincentego Zakrzewskiego, Feliksa Nawrockiego, Antoniego Zygmunta Helcla, Józefa Kajetana Plebańskiego, Józefa Przyborowskiego, Władysława Nehringa, Ksawerego Liskego, Augusta Mosbacha, Ignacego Chrzanowskiego.

Autor podkreśla również pozytywną działalność niektórych profesorów, szczególnie Czecha — Jana Ewangelisty Purkyněgo, który przez długi okres sprawował funkcję prezesa Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego, będąc jego gorliwym opiekunem, mecenasem i protektorem wobec władz, nie tylko uczelnianych². Ponadto do profesorów spieszących z owocną pomocą dla polskich organizacji studenckich należeli Polacy — Wojciech Cybulski i Władysław Nehring, a także Niemcy — Ryszard Roepell i Ludwik Gitzler. Działalność ich jest tym bardziej godna uwagi, że najczęściej pozostawała w sprzeczności z zamierzeniami władz niemieckich.

Treść książki Patera kończy się w 1939 r. 10 czerwca tego roku przerwały prace polskie organizacje studenckie we Wrocławiu, gdyż w atmosferze nasilającego się terroru hitlerowskiego władze uczelni wydalili wszystkich studentów narodowości polskiej.

Monografia Mieczysława Patera ma w zasadzie charakter popularyzujący. Wartość jej podnosi jednak fakt, że jest ona pierwszą pozycją w literaturze polskiej, która obejmuje całość dziejów polskiego ruchu studenckiego we Wrocławiu w wiekach XIX i XX.

Eugeniusz Tomaszewski

Stefan Bryła. Katedra Konstrukcji Budowlanych Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1963, s. 67, ilustr. 14 (wydawnictwo powielone).

W grudniu 1963 r. minęło 20 lat od dnia rozstrzelania przez hitlerowców znakomitego specjalisty konstrukcji stalowych, profesora Politechniki Warszawskiej Stefana Bryły. Z tej okazji Katedra Konstrukcji Budowlanych, którą ongiś prof. Bryła kierował, opracowała pamiątkową publikację.

² Por. sprawozdanie z uroczystości i wystawy we Wrocławiu poświęconych Purkyněmu w nrze 2/1960 „Kwartalnika“.

Wydawnictwo zawiera dwie interesujące pozycje: Wenczesława Poniza *Wspomnienie o profesorze Stefanie Bryle*, podające wiele ciekawego materiału o stosunku prof. Bryły do współpracowników oraz o jego pracy nad zorganizowaniem tajnego nauczania architektonicznego w latach okupacji, oraz przedruk artykułu Bryły z 1937 r. *Germanizowanie techniki polskiej*, przestrzegającego przed ślepym naśladownictwem osiągnięć techniki niemieckiej.

Pozostały materiał zbioru nie przedstawia większej wartości, stanowi bowiem streszczenie opracowań o prof. Bryle zamieszczonych w opublikowanej przez Polską Akademię Nauk *Monografii działalności naukowej Stefana Bryły*¹. Z tegoż wydawnictwa przedrukowano *Bibliografię prac Stefana Bryły*, nie zwróciwszy nawet uwagi, że pomija ona przedrukowany obecnie a wymieniony wyżej artykuł z „Przeglądu Technicznego“.

Eugeniusz Olszewski

„Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej“, seria C: „Historia Nauk Matematycznych, Fizyko-Chemicznych i Geologiczno-Geograficznych“, z. 7. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1963, s. 155.

Kolejny zeszyt seryjnego wydawnictwa Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN poświęcony jest w całości studiom kopernikańskim. Na treść składa się pięć rozpraw: F. M. Bartoś, *Kopernik i Komeński*; A. Birkenmajer, *Kopernik jako filozof*; J. Wasilutyński, *Uwagi o niektórych kopernikanach szwedzkich*; M. Kamieński, *Obserwacje Kopernika w świetle astronomii współczesnej*; J. Dobrzycki, *Katalog gwiazd w „De revolutionibus“*.

Pierwsza spośród recenzowanych prac odbiega od pozostałych, ponieważ jest tłumaczeniem popularnego artykułu, wydrukowanego w 1959 r. w języku czeskim w Pradze w książce *Ze zápasů české reformace*, podczas gdy pozostałe cztery — są pracami oryginalnymi polskich autorów. Artykuł Fránciszka Bartoša opisuje na ogół znane fakty, dotyczące biografii Mikołaja Kopernika i losów jego rękopisu, który należał przez pewien czas do Jana Amosa Komeńskiego, zanim stał się własnością O. Nostica. Artykuł zawiera szczegóły, które niewątpliwie mogą być interesujące dla polskiego czytelnika, choć wiele sądów ma charakter dyskusyjny. Przesadzona jest zwłaszcza opinia o wpływie reformacji na gruntowanie heliocentrycznego światopoglądu, a w szczególności, że Galileusz został pozyskany do walki o system Kopernikański przez Keplera.

W tłumaczeniu na s. 9 (w. 3 od dołu) niewłaściwie Mikołaj Kopernik został nazwany synowcem biskupa Waczenrodego. Synowiec to jest syn brata, a Kopernik był synem siostry biskupa, czyli siostrzeńcem.

Na s. 22 w. 9 od góry zamiast *Harmonice* ma być *Harmonices*.

Rozważania na s. 24 dotyczące Newtona nie są słuszne. Jego teoria od razu była przyjęta w Anglii, znana była również na kontynencie europejskim, na przeszkodzie jednak w jej rozpowszechnieniu stało nie to, że była trudno napisana, lecz to, że przeciwstawił się jej autorytet Huygensa, który nie godził się z działaniem siły przyciągania na odległość poprzez pustą przestrzeń. Pustka przestrzeni międzyplanetarnej była w sprzeczności z teorią wirów Kartezjusza i teorią światła Huygensa, wymagającymi wypełnienia tej przestrzeni przez eter kosmiczny.

Drugi artykuł, napisany przez prof. Aleksandra Birkenmajera, zawiera analizę wypowiedzi Kopernika, świadczących o jego postawie wobec zagadnień filozoficz-

¹ Warszawa 1959, Por. recenzję S. Furmana o tym wydawnictwie w nrze 3—4/1960 „Kwartalnika“.